

SVERIGES DÖVHISTORISKA SÄLLSKAP

Utgivare: Sveriges Dövhistoriska Sällskap (SDHS)
Utkommer 2-4 gånger årligen och sändes gratis till SDHS medlemmar.
Redaktionskommitté: Per Eriksson.
Layoututförande: Per Eriksson och Göran Andersson.
Ansvarig utgivare: Per Eriksson, Röntmästargatan 85, 702 25 Örebro.
ISSN 1401-9566

• NR 10 •

• ÅRGÅNG 5 •

• JUNI 1999 •

LEDARE

Bäste läsare!

□ Uppsalaseminarier i oktober 1998 samlade 75 deltagare. Mycket togs upp under de två dagarna. Vad som saknades var profilen Per Alfred Person.

Han var en stor profil inom Uppsala Dövas Förening. Seminariet visade att

Uppsala har en rik mångfald döv historia. Mitt roligaste minne var besöket i Smålands nation. Först gick vi genom ett kafé till en trappuppgång där jag visade alla deltagare tavlan av Samuel Ödmann. En uppsalabo berättade inför samlingen att "jag har många gånger gått förbi denna tavla men inte känt till tavlans innehåll!!!"

I övrigt börjar jag undra vilken inriktning SDHS ska ha? Sex års verksamhet med styrelsemöten, tidningsutskick, då och då med årliga seminarier? Vad jag saknar

är egentligen en typ av centralt dövhistoriskt museum med resurser, som är förankrade inom dövrörelsen i Sverige. Det beror på att gång på gång kommer det personer som kommer med förfrågan om dövhistoria hit och dit. Det kan vara ett specialarbete om någons farfarsfar inom dövhistoria eller behov av en ambulering permanent svensk dövhistorisk vikskärmsutställning.

Per

Dövhistoriska seminariet i Uppsala

SDHS'dövhistoriska seminarium i Uppsala samlade 75 deltagare.

■ Ingvar Edwall från Sveriges Dövas Riksförbund höll ett hälsningstal: "För inte så länge sedan visste många döva för litet

om sin egen dövhistoria. Många var omedvetna. Men på kort tid började någon lägga en minnessten om dövhistoria. Först en li-

ten bit men sedan blev det fler och fler minnesstenar. Idag vet många döva i Sverige om sin egen historia".

Oskar Österberg

- en språk- och läsbegåvning

Birgit Burman föreläste om Oskar Österberg. Oskar är välkänd genom sin insats för teckenspråksforskningen och sin ordbok i teckenspråk, som utgavs 1916.

Men vem var egentligen personen bakom namnet Oskar? Trots efterforskningar vet vi inte Oskars persontecken. Genom en kontakt med en anhörig, besök på Carolina Rediviva och genomgång av husförhörböcker har vi fått fram mera fakta.

Karl Oskar föddes 11 februari 1885 på Kasby herrgård. Först lite information om Kasby; En stor herrgård Kasby 5 mantal frälse säteri i Lagga pastorat. Ligger i närheten av Knivsta eller ungefär 1 mil sydost om Uppsala. Ägare var friherre Karl Oskar Pfeiff med hustru grevinnan Wilhelmina Augusta Leuwenhaupt.

Pfeiff dog 1888. Gården togs sedan över av grevinnans svåger majoren Lars Fredr. Stjernstedt. Oskars föräldrar var kusken Johannes Österberg och Emma Charlotta Grönlund.

När Oskar var omkring 5 år gammal, blev han dövd av scharlakansfeber och difteri enligt en släktings berättelse.

Mycket begåvad

Det blev en 5 månaders lång pina med benröta. Oskar blev opererad i huvudet.

(Förmodligen blev Oskar drabbad enbart av scharlakansfeber. En vanlig komplikation i samband med scharlakansfeber är att mellanörat med hammaren, städet och stigbygeln blir förtvinnat. Förmodligen har Oskar blivit opererad där).

Syskonen var; Erik Gustaf f. 1874, Konrad f. 1879 och Johan Melcher f. 1882. Ytterligare 2 syskon till fanns; Joel Manfred f. 1887 och Elsa Charlotta f. 1889 men de dog med 3 dagars mellanrum år 1891 av scharlakansfeber.

(Scharlakansfeber hade en stor dödlighet. 30 % av befolkningen dog.)

Alltså spreds scharlakansfebern bland Österbergs barn, så att en blev dövd och två andra dog.

I husförhörboken för Lagga pastorat 1885-1890 har prästen skrivit om Oskar: "Dövd av scharlakansfeber". Att prästen har använt ordet "dövd" innebär att Oskar hade talförmåga vid denna tidpunkt när hörseln försvann. Oskar gick först i hemsocknens skola - därefter på Manillaskolan vid 7 års ålder. Prästen har skrivit "Intagen, vistas vid Manilla" om Oskar i sin bok för åren 1891-1895.

Under sin skolgång på Manillaskolan, tallinjen, var Oskar mycket begåvad men

Oskar Österberg

det var inte hans förnämsta egenskap. Oskar kände glädje i att studera, få kunskaper.

På grund av sin begåvning fick Oskar egen undervisning i matematik. Hans förnämsta egenskap var att han i sin tur lärde sina kamrater räkning och ritning. Han var född till en ren gentleman, som gärna delade ut sin rikedom med sina tankar. Oskar eftersträvade kunskap för att finna livsanning. Studier och tänkande var ett behov, en sann njutning.

Hade ingen bostad

Pastor Malmer har skrivit om Oskar; "Non haberi - sed esse (icke synas - men vara)".

Få människor såg Oskar teckna annat än i samtal. Han talade mest. "Han var för skygg, för blyg, för mycket tillbakadragen, för grundlig, för sann för att med glädje använda sig av åtbördspråket".

Efter Manillaskolan blev Oskar skräddare. Han hade inget eget företag utan gick till varje hem och sydde. För det mesta bodde Oskar hos sin släkt. Någon bostad hade inte Oskar därför bodde han mest hos sin bror "postbetjenten" Konrad på Swedenborgsvägen 9, Uppsala. Han har även varit bosatt i Stockholm.

Gift och tillbakadragen levde han. Han var inte mycket aktiv inom dövrörelsen. Gick alltid sin egen väg men arbetade mycket för döva - på sitt eget sätt - kunde arbeta ensam om han fick något uppdrag.

Oskar var med när Uppsala Dövas Förening bildades år 1908, som sekreterare men avgick efter ett år. Under några år ordnade och planerade Oskar föreläsningssamlingen för Uppsala, Gävle och Dala dövföreningar.

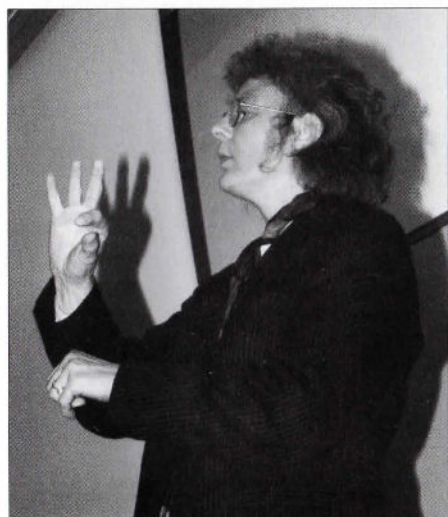
1908 var Oskar medredaktör i Tidning för Dövstumma. Oskar skrev sina artiklar med signaturen "O.Ö.". Oskars artiklar var objektiva, de hade en strävan att utreda och klarlägga i stället för att nedriva och häckla.

Första teckenboken

Han var mycket språk- och läsbegåvad och kunde franska språket. Vid nordiska dövkongressen i Köpenhamn år 1907 be-

slutade man att åstadkomma ett gemensamt nordiskt teckenspråk med val av kommitté. Kommittén skulle göra ett urval av de tecken som ansågs vara lämpligast inom norden. Oskar gick sedan med i den svenska gruppen.

Finland och danskarna gjorde fort klart sina teckenordböcker. Nu var det Sveriges och Norges tur att göra sin del innan en gemensam nordisk teckenordbok kunde utges. Oskar tyckte att det svenska teckenspråket hade sin egenart, var vackrast och

Birgit Burman föreläser om Oskar Österberg.

bäst. Han fick sin vilja genom att först utge i Sverige en bok.

Teckenspråkskommittén hade sammanträden för att ta ut olika ord ur en svensk ordlista, vars tecken skulle beskrivas. Det blev emellertid ändlösa diskussioner nästan för varje ord, så att på ett sammanträde enbart hans med 2-3 sidor.

Då ändrades taktiken; ordlistan skars i 5 delar, så att varje medlem i kommittén fick sin del att uttaga de ord som skulle var med. Sedan arbetade Oskar i sin tur med att beskriva tecknen till alla ord. Med glädje kunde Oskar arbeta ostört i sin kamrare.

5 manuskript blev skrivna innan boken trycktes. Alltså fick Oskar själv ansvara för bokens innehåll med språk, foton, framkallning, som utgavs år 1916 med titeln "Teckenspråket".

Dog i TBC

Oskar poängterade att det var viktigt med dokumentation av tecknens etymologi. Annars skulle kulturintresset/traditionen försvinna. Oskars manuskript finns i original på Carolina Rediviva. Manuskriptet består mest av korrektur, foton, korrespondens med Gunnar Fondelius och Ernst Renner. Korrespondensen handlade främst om provision 10% av bokens försäljning och ersättning för utlägg. För att utge sin teckenordbok fick Oskar hjälp av sin bror Konrad och Alfred Person.

När Oskar gjorde sin teckenordbok, så visste han att han inte hade långt kvar att leva. Han hade en bröstsjukdom TBC, som han hade fått tidigt. Han klagade aldrig över sitt lidande utan arbetade för döva på sitt sätt.

Oskar har även skrivit "Tystnadens Folk", som utgavs postumt år 1925 genom P. Alfr. Persons förlag, Uppsala. Oskar var också en duktig målare. Han målade väggarna i Konrads bostad, som dock numera är övertapeterade. Oskar har också målat en tavla föreställande ett fartyg, som finns hos en släkting i Jämtland. En gång gav Oskar sin borson en bankbok med 3 kronor. Brorsonen behöll bankboken med dess summa i många år fastän han också var fattig.

Oskar sa alltid: "Om springer fort och ser glad ut då syns inte fattig" samt "Ska vara alltid glad och har alltid bråttom då syns inte ha dålig kläddet är". Som sagt var Oskar enkel, positiv, glad generös med glatt syn på livet.

Alltsedan midsommar 1921 hade Oskar varit sjuk och han dog fattig i TBC den 3 november kl 10.30. I dödsboken har prästen för Uppsala domkyrka skrivit: "Österberg, Karl Oskar, skraddare, Sysslomansgatatan 20. Dödsorsak: Tub.pulm."

"Livets krona funnit"

Söndagen 13 november samlades alla vid byggnaden Regnellium, där den avlidne var bisatt. Sedan under klockringning från domkyrkotornet förrättades jordfästningen av pastor Friman, som tolkades av missionär Bror G. Wilander.

Oskar begravdes i fattigdomsgraven, Kungsgårdets kyrkogård, (dåvarande Uppsala kyrkogård). Dåvarande dövföreningens ordförande Carl Flodin tecknade följande:

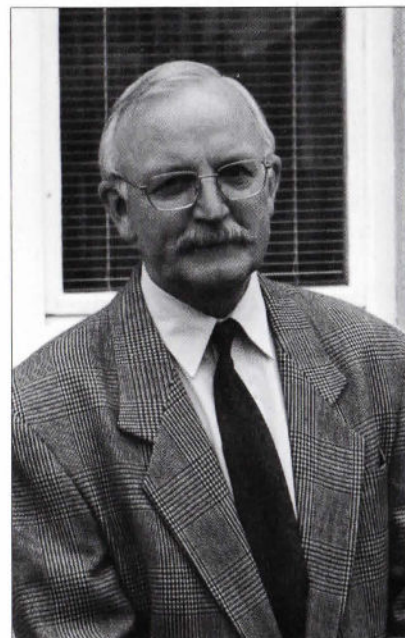
"Och nu, när vi skiljas med saknad i minne, Ett tack vi dig säga för allt vad du gjort, Din ärliga vilja, ditt trofasta sinne, Ty trogen du var 'båd' i smått som i stort".

Oskar Österbergs mor Emma och syskonen har annonserat om hans frånfälle med följande ord: "Han har kämpat, Han har vunnit, Livets krona funnit".

I min barndom har jag lekt ett otal gånger just på Kasby gård. Det beror på att min mormors fars syster Lucia gifte sig med Åslund. Någon gång på 1930-talet tog paret Åslund över Kasby. Sedan föddes Olga, Sten och Svea. De tre syskonen skötte sedan Kasby fram till omkring 1970, då gården såldes. Inte kunde jag ana att Oskar Österberg var född där!

Per

Källor: Birgit Burmans föreläsning, Tidning för Dövstumma s. 28, 35, 81, 1921. Ny tidning för Sveriges Dövstumma 1922, sid 130, 142. Husförhörböcker 1880-1890, Lagga pastorat.

Jan Ivarsson

Uppsala dövas förening

□ När det gäller dövföreningens historia, är det alltid intressant, eftersom många äldre medlemmar ibland berättar för den yngre generationen. På så vis har man en gemensam historia med varandra.

Jan Ivarsson föreläste om Uppsala dövas förenings historia. Hans berättade på teckenspråk på gammalt vis, det var vackert att se på. Trots att han inte är så gammal själv, kunde han mycket om föreningens 90-åriga historia. Hans minnen är otroliga tack vare att han fick träffa alla gamla döva under sin ungdom. Uppsala dövas förening har fina foton i sitt arkiv. Det är dags att skriva en bok om UDF.

Tomas H

Statens lantbruksskola för döva, Broby, Bärby.

No. 75 - Ser. 25
Foto: Ioflag, Ellinor Mattsson, Soliersböda

Mellan 1937 och 1959 utbildades döva i lantbruk på Brobyskolan utanför Uppsala.

Brobyskolan - lantbruksskola för döva

Jag är inte släkt med konsulent Lundell. Orsaken till varför jag har skrivit en uppsats om en lantbruksskola för döva som startade här utanför Uppsala för 60 års sedan beror på min egen bakgrund.

Min far var vuxendöv, var duktig på att tala perfekt och avläsa. Därför lärde han sig aldrig teckenspråket. Det var synd för att om han hade kunnat teckenspråket, så hade vi lättare kunnat kommunicera med varandra.

Min fars hörselskada är ärftligt, så jag har en syster som är gravt hörselskadad och hennes son är döv. Självt har jag också på senare år fått dålig hörsel. Genom min döva systerson har jag kommit i kontakt med många döva ungdomar. På så vis kände det naturligt för mig att skriva en dövhistorisk uppsats.

Men det var inte lätt att veta vad jag skulle skriva. Jag frågade olika personer/organisationer här och där. Till slut fick jag veta att det har funnits en lantbruksskola för döva utanför Uppsala.

Genom kontakt med Arkivcentrum i Uppsala fick jag till min glädje veta att där

fanns det handlingar bevarade om lantbruksskolan. Lantbruksskolan för dövstumma å Broby hette fram till 1953, då namnet ändrades till Lantbruksskolan för döva å Broby.

Försörja sig själva

Här säger jag Brobyskolan och menar då lantbruksskolan för döva. För att få tillgång till Brobyskolans samtliga arkiverade handlingar krävde Arkivcentrum ett intyg från min handledare. I samband med intyget förband jag mig att inte lämna ut uppgifter om enskild persons namn eller motsvarande.

Syftet med uppsatsen var att ge en beskrivning hur Brobyskolan utvecklades, dels ventilera de problem skolöverstyrelsen hade med att välja ut lämplig yrkesutbildning för döva med diskussionen under 1930-1950-talen. Statens krav på fortsättningsskolorna var att skolorna skulle ge en sådan undervisning så, eleverna efter avslutad utbildning, i största möjliga utsträckning skulle kunna försörja sig själva.

Klarade Brobyskolan av att nå det mål som skolöverstyrelsen hade satt upp för fortsättningsskolorna?

Svårigheter

Efter tre statliga utredningar (1915, 1921 och 1932) förstatligades alla dövskolor i Sverige 1938. Den sista utredningen 1937 kom fram till att Broby Gård skulle inköpas. Där skulle det bedrivas lantbruksundervisning för döva grabbar.

Det geografiska läget med närhet till Uppsala stad och nära järnvägsstationen i Bärby gynnade också Broby mot Råbylund, Lund. Riksdagen ansåg och önskade att intresset för lantbruksutbildningen skulle bli större längre fram. Lantbruksskolan för döva pojkar flyttades från Lund upp till Broby Gård.

I skolöverstyrelsens utlåtande över Brobyskolans verksamhet de första åren, fram kom det att skolan hade svårigheter. Personalstyrkan var för liten. De dåliga personalbostäderna räckte inte till. Problemet uppstod vid kontakten mellan personalen och eleverna, då flertalet av per-

sonalen inte hade någon erfarenhet av döva.

Första läsåret hade skolan 13 elever, andra läsåret 24 elever. Då var det tydligt att elevutrymmena var för små. Det var omöjligt att kunna sköta hygien med badvatten och diskvatten. Det fanns bara ett badkar med en liten 50 liters vattencistern som skulle serva 24 personer. Så småningom byggdes ett nytt elevhem och tvättstuga. Då blev det mycket bättre möjligheter för alla parter.

Tjänade pengar

Eleverna fick också undervisning i modersmål, räkning med kalkylering, bokföring, samhällslära, yrkeshygien, hälsolära, naturkunnighet, jordbrukslära, husdjurslära, jordbruksekonomi, skogshushållning, gymnastik med lek och idrott. Utbildningstiden för lantbrukslinjen var till en början tre arbetsår och för trädgårdslinjen fyra år.

Från 1944/45 utökades lantbrukslinjen till fyra arbetsår. Genom fjärde året skulle eleverna ges möjlighet till specialisering som t ex traktorförare och djurskötare.

Eleverna på fortsättningsskolorna hade möjlighet att tjäna pengar under sin skoltid. Under läsåret 1944/45 delade Brobyskolan ut 1.184:96 kr i flitpengar till sina elever. Som mest kunde en elev få disponera fritt fem kronor under en månad. Utöver detta kunde eleven få 70 öre/timme vid arbete utanför ordinarie arbetstid. För samma arbete på söndagarna och helgdag var ersättningen 1:05 kr/timme.

Upphörde 1959

Lsåret 1946/47 var endast 18 elever intagna på Brobyskolan. En förklaring var att antalet döva hade minskats i dövskolorna, lantbruksyrket var inte populärt

Margareta Lundell berättar om Brobyskolan.

bland döva. Ungdomarna ville bosätta sig i tätorterna där det fanns andra jämnåriga kamrater.

Det var också lättare att i stället få anställning inom industrin. De grabbar som blev befriade från fortsättningsskolan och fick sin praktiska yrkesutbildning hos någon privat företagare var tvungna att fr o m 1946 gå på Brobyskolan på sommaren för att erhålla teoretisk utbildning. På så vis utfyllde skolan sina tomma platser. Det var också ett extraknäck för lärarna att undervisa en månad på sommaren.

Rationaliseringen inom jordbruket fortskred så att behovet av Brobyskolans ut-

bildning minskade. I juli 1959 upphörde Brobyskolan som lantbruksskolan för döva. I fortsättningen fick den krympande skara döva gå integrerade bland hörades lantbruksutbildning.

Nådde sitt mål

Nå, lyckades Brobyskolan nå sitt mål? Statens krav på fortsättningsskolorna var att eleverna skulle efter avslutad utbildning kunna försörja sig själva. Brobyskolan lyckades nå sitt mål så att flertal döva blev självförsörjande.

När staten tog över ansvaret för yrkesutbildningen då blev alla döva tvungna att vidareutbilda sig fyra år efter avslutad dövskolegång. Detta skedde genom fortsättningsskolornas få traditionella dövyrken. Det var ett fåtal döva som valde att få annan utbildning hos privata företagare.

En annan frågeställning var om det bara var svaga döva elever som hade gått på Brobyskolan? I skolöverstyrelsens utredning (1947) som behandlade dövstummas yrkesutbildning, framkom det att sedan Brobyskolans startande har fått ta emot ett förhållandevis stort antal svaga elever. Jag hade svårt att tro på denna påstående. Faktum att många kunde försörja sig själva efter Brobyskolan motsade detta om svaga elever. Det var därför jag skrev denna uppsats.

Margareta Lundell

Efter föreläsningen gick tre f d Brobyskoleelever fram och berättade om sig själva. De hade gått där under olika perioder. Brobyskolans undervisning var rent oral utan teckenspråk. De tre visade att de själva inte var svagt begåvade.

Recension

Astrid Fredriksson - Sveriges första teckenspråkstolk

■ Beata Lundström har skrivit en bok med titeln "Öppen dörr för döva". Den handlar om Astrid Fredrikssons liv som tolk och privat. Boken kom ut i samband med att Astrid fyllde 80 år.

Många döva i Sverige, särskilt i Dalarna känner mycket väl till Astrid för hennes insats inom döv världen. Astrid har fått uppleva mycket bakom kulisserna, t ex orättvisor, dåliga attityder, förtryck, okunskap. Sådant har många döva tyvärr fått vara med och uppleva.

När jag läste boken så log jag flera gånger. Typiskt Astrid! Jag minns många gånger Astrid sittande vid sin Harry, som

taltolk vid SDR:s årsstämmor och kongresser när Lars Kruth höll i klubban. Självklart finns det mycket mer att berätta om Astrid, som inte finns med i boken.

Boken är lättläst och man får mycket bra behållning av innehållet. Beatas bok är mycket värdefull inom tolkarnas historia. Idag har tolkar högre status jämfört med på Astrids tid.

Boken finns att beställa hos Beata Lundström, Essingestråket 32, 112 66 Stockholm. Tel 08/6562619. Pris 160 kr (inkl moms och frakt).

ULLA-BELL

Så växte Ami-S fram

Ami-S är en förkortning av Arbetsmarknadsinstitutet med särskilda resurser för hörselskadade, döva och synskadade. Ami-S har ett nationellt ansvar för döva. För att förstå historien måste vi gå långt tillbaka i tiden. Det finns ett historiskt perspektiv på tre olika perioder:

- Rehabiliteringscentralen 1956-1967
- Anpassningskursen 1968-1979
- Arbetsmarknadsinstitutet 1980 - till idag

Det började med när Svenska Föreningen för Dövas Väl bildades 1921. Dess huvudsyfte var

a) Anskaffning och utprovning av hörapparater

b) Rådgivning/förfrågan om labiologi (läpprörelser) och

c) Begäran om hjälp med ansökningar av olika slag.

Lokal var Byrån på Östermalmsgatan 33, Stockholm. I centralstyrelsen satt; professor Gunnar Holmgren, fru Alma Prawitz, fröken Annie Kock, Göteborg och fröken Märta Berg.

Holmgrens specialitet var öron, näsa och hals. Han skickade sina patienter till byrån för bl a utprovning av hörapparater. De som bodde ute på landsorten fick "apparatlådor" utskickade per post.

"Lappcentralen"

Alma Prawitz levde 1868-1953. Hon var dövstumlärlarinna på Manillaskolan och redaktör. Annie Kock var föreståndarinna på förskolan för dövstumma barn i Göteborg.

Annie bildade Göteborg lokalförening av Dövas Väl 1922. Där hade föreningen ansvaret för hörapparatutprovningen. Hon startade även i Göteborg 1926 ett företag "Lappcentral". Där hade 30-tal döva kvinnor full sysselsättning med att laga textil o c h konststoppning.

Märta Berg var fil kand, redaktör o c h intiativtagare. Märta tog framför allt intiativet till att skapa förutsätt-

Vera Dahlin

ningar för Rehabiliteringscentralen för döva. Centralstyrelsen hade goda kontakter med bl a Kungl. Pensionsstyrelsen och Kungl. Skolöverstyrelsen.

Centralstyrelsen bevakade sina intressen för skolor för döva småbarn i Sverige t ex förskolan för dövstumma i Göteborg. Svenska Föreningen för Dövas Väl utgav en tidskrift "Meddelanden" en gång i månaden under 1920-1940-talen. Sedan fick tidskriften ett nytt namn "Auris", som finns än i dag.

Olika begrepp fanns om hörselskador; lomhörda - döva - dövstumma. Labiologin hade förut definitionen officiellt; "Konsten att avläsa talet från den talandets läppar - var de lomhörda och dövas sätt att höra."

Hörcentraler bildas

Svenska föreningen för dövas väl bytte namn till Hörselfrämjandet 1948. Organisationen av en audiologisk central diskuterades. Hörselfrämjandet tillsatte en kommitté, som före 1950 skulle se till hörselskadades allmänna behov. Efter 1950 ändrades det till att man skulle ta hänsyn till varje hörselskadades behov. Ett övergångsår skedde 1955. Skolan för döva småbarn i Stockholm övertogs av Stockholms stads barnvårdsnämnd.

Hörcentraler började bildas med hörselmätning och apparatutprovning. Centralstyrelsen skulle ge information om föreningsliv "Upplysande och rådgivande verksamhet". En Rehabiliteringscentral inrättades "en fast skola för svårt hörselskadade". Centralen fick 100.000 kr i anslag från Ecklesiastikdepartementet.

Man inhämtade uppgifter genom frågeformulär till samtliga läkare inom Sverige som hade med örat att göra. Även ett föreningsliv med "upplysande och rådgivande verksamhet" skulle genomföras.

Hörselträning

Idén till "hörselträning" kom bl a från Danmark och England i början av 1950-talet. Man föreslog en ny undervisningsmetod med hänsyn till befintliga hörselrester med ljudförstärkning. Dövskolorna hade börjat installera ljudförstärkare och uppmuntrade eleverna med sina individuella hörapparater.

En rapport kom från USA 1950, som visade problem på vuxna hörselskadade, som "missade träning för att uppöva förmågan att förstå och tolka rätt alla ljud som uppfattas på naturlig eller mekanisk väg".

De vuxna hörselskadade och barn, som fick sina hörapparater behövde hörselträning. Orsaken var bl a deras ansträngningar att anpassa sig till hörapparater vil-

ket erhö-ll förvirrande m ä n g - d e r av fr ä m - m a n d e ljud som hörapparaten gav.

Avläsningen på läpparnas rörelser kunde ge nyckel till

förståelse av talet. Man skulle inte längre kalla det för labiologi - för att det handlade inte bara om läpprörelser utan också avläsning av tal.

Modernisering

Organisation och ledning av en audiologisk central diskuterades. Före 1950 skulle man se till den hörselskadades allmänna behov. Efter 1950 tog man hänsyn till varje hörselskadades behov. Centralens uppgifter skulle vara;

a) Uptäckande av hörselskador hos barn och vuxna genom diagnos

b) Urval av personal för t ex industrin som fordrade god förmåga att uppfatta tal i en miljö med kraftig oväsen

c) Uppskattning av en individs behov av hörapparat och skapa ett program för rehabilitering av hörseln

d) Yrkesrådgivning för hörselskadade

e) Psykologisk och social hjälp samt bistå hörselskadade vid arbetsanpassning

f) Utbildade audiologer behövdes

Hörselfrämjandets riksförbund tillsatte 1950 en kommitté med ordförande Märta Berg. Uppgiften var att undersöka möjligheterna för en utvidgning och modernisering av hörselverksamheten. Dövskolektor Nils Malm var också med i kommittén och ansvarade för pedagogiken. Han hade också i flera år lett utbildningen av lärare för hörselskadade.

Hörselfrämjandets rehabiliteringscentral placerades i Finsenhemmet, Stadshagsvägen 5, Kungsholmen, Stockholm. Finsenhemmet var förr ett ställe för de som led av lupus - hudtuberkulos. Till föreståndare för skolan utsågs folkskollärare Uno Malm, Karlskrona.

Intimt samarbete

Den första gruppen, hörselskadade kom

Anders Sundström

från hela landet den 3 september 1956. Föreståndarna har sedan skiftats från Uno Malm, Arne Fransson, Tim Arrevik, Ulla Hjort till Lars Westerlund. Centralen gav eleverna arbetsträning och utbildning i att kunna klara sig med dålig eller utan hörsel. Undervisningen skedde gruppvis och enskilt genom följande:

- a) Avläsningsövningar
- b) Träning i att uppfatta tal och särskilja likaljudande ord
- c) Individuella hörapparater hade med stor omsorg utprovats på audiologiska laboratoriet, Karolinska sjukhuset

Ett intimt samarbete ägde rum mellan läkare, pedagoger, kuratorer, Stockholms stads arbetsvårdsbyrå samt Stockholms högskolas psykotekniska institut (skolad psykolog) samt Tekniska högskolan (avdelning för telegrafi och telefoni).

Grupp efter grupp kom till centralen. Tidsperioden var 7-12 veckor. Åldern var 16-54 år. De flesta var knappt 30 år gamla. Det var sådana som plötsligt hade blivit drabbade av en svår hörselskada eller total dövhet. De behövde få hjälp omedelbart. Rehabiliteringscentralen ställde då upp med sakkunskap. Barndomsdöva kom 1966 till Rehabiliteringscentralen.

Flyttade till Uppsala

1967 förstatligades Rehabiliteringscentralen. På grund av lokalbrist flyttades den till Uppsala. I början när man tog emot döva, så visste man inte hur man skulle göra. Men efter flyttningen till Uppsala fick man nya erfarenheter. Man kunde sedan prova nya vägar i det svåra arbetet att förbättra barndomsdövas funktionsförmåga. Det blev en anpassningskurs som också kallades för kursen "Omställning och träning för hörselskadade och döva/OT-kursen".

Dövblinda började komma vid OT-kursen/Synavdelningen vid Amu-centret 1968. Samma år anställdes första teckenspråkstolken vid OT-kursen/Hörselavdelningen. Undervisningen bestod i; hörapparatprovning, hörselträning, avläseövningar, tal- och röstbehandling, komplettering i läroämnena, yrkesprovningar; kontor, ritning, el-avdelning, träavdelning och hushåll.

Samhällsutvecklingen fortskred så att Arbetsmarknadsinstitutet bildades 1980 med socialträning, ADL, metodisk yrkesprovning och amu-kurser. Vägledning för döva formades 1984 - projekt för Ami-S/döva. Socialträningen förändrades till s.k. kartläggning, vägledning/arbetsprovning inför val av arbete eller utbildning.

Idag har vi inget kontor utan vi får nu med en portfölj resa runt i hela Sverige med råd och hjälp.

Anders Sundström och Vera Dahlin

Johan August Wilén

Dövläraren Johan August Wilén hittade undangömda döva barn under sina resor på landsbygden.

En lång historia får bli en kort. Efter ett meddelande 1990 från en teckenspråksdeltagare fick jag sedermera till låns en anseelig hög med material från dennes morfar J.A. Wilén. Ett unikt material, som nu är mikrokortsfotograferat genom Riksarkivets försorg.

Wilén föddes 1852 i Fängebo, Härnebo församling i Västmanlands län. Wilén tog dövläraryxamen 1881. Har sedan arbetat på olika dövsolor, t ex Manilla, Örebro, Vänersborg, Tysta skolan i Stockholm, och privatundervisning våren 1884 i Stockholm.

Till sin dövskola i Uppsala gjorde Wilén resor inom Uppsala län. Då fick han fram undangömda döva barn, som prästen inte hade upptäckt under sina husförhörsresor. En dagbok finns från åren 1884-1886, som beskriver hur Wilén fick fram underlag från sina resor inom Uppsala län till sin dövskola. Dövskolan startades 1885 på Skolgatan 45. Byggnaden finns kvar än idag just vid järnvägen med sina välvda fönsterbågar.

Verksamheten fortskred fram till 1897 då de olika dövsolorna i Falun,

Uppsala och Bollnäs slogs ihop till en 6:e distriktets dövskola i Gävle. Wilén undervisade med sin talmetod i små klasser. Skolan var inte ett internat, så att eleverna bodde enskilt utanför skolan i Uppsala.

Man kan undra lite över Wiléns undervisningsmetod. Han undervisade ju med talmetoden att döva skulle lära sig att tal men i övrigt var Wilén mycket modern. Det framkommer främst i "Upplysningar och råd" 1886.

Wilén ville att man redan skulle ändra ordet "dövstum" till "döv". Wilén tyckte att det var ett dåvarande felaktigt begrepp. Det skulle dröja ända fram till 1953, då man tog bort ordet "dövstum" offentligt då det ändrades till ordet "döv".

Wilén hade en annan utmärkt latinsk litterär sida. Han har gjort en fin översättning till svenska av Arosenius' latinska avhandling.

Per

Källor: Eriksson, Per (1993) Dövas historia del 1. Vänerskolan, Landsarkivet i Göteborg.

Begränsad eftersändning

Vid definitiv eftersändning återsänds försändelsen med nya adressen på baksidan (ej adressidan)

Återsändningsadress

SDHS, c/o Eriksson
Räntmästargatan 85
702 25 Örebro

Besök på Carolina Rediviva

Efter seminariet gick vi från Folkets hus till kårhuset Smålands nation. Där tittade vi på tavlan av Samuel Ödmann (1750-1829). Samuel hade en begåvad döv dotter, Katharina Charlotta. Det finns en ordlista bevarad från samtal mellan fadern och dottern. Katharina sa bl a "Mekke pappas tötta" (min pappa Gamla Uppsala). Samuel var bl a präst i Gamla Uppsala.

Samuel fick en nervsjuka och var tvungen att tillbringa över 40 år i sängen med förhöjd rumstemperatur.

Katharina gifte sig med en präst, Anders Löwén. De fick tre barn, varav en son blev rådman i Uppsala. Katharina dog 1861, 81 år gammal.

Till slut gick vi in i Carolina

Samuel Ödmann (1750-1829).

Rediviva, Uppsalas universitetsbibliotek. Där fick seminariedeltagarna titta på beskrivningen av munkarnas latinska tecken (53 st) från Sigtuna från 1339 och Vadstena (124 st) i början av 1400-talet, Oskar Österbergs manuskript med brevväxling om sin teckenbok 1916, brev från Abraham Argillander som var nordens förste fonetiker i Kuopio, Österbotten, Finland 1762, brev från Pär Aron Borg

1820, matrikelböcker med Pär Aron Borg som var inskriven på universitetet, Daniel

Arosenius' två latinska avhandlingar om dövundervisning och dövhistoria 1786 respektive 1788.

Vi känner inte till varför Arosenius skrev sina avhandlingar. Möjligen ska vi i Sverige anse att Arosenius är dövas skyddshelgon? Pär Aron Borg hade Arosenius som lärare i Västerås. På universitetet i Uppsala fick Pär Aron Borg tag i Arosenius' avhandling 1807 och lärde sig grunderna för dövundervisningen.

Per

Fjärde internationella dövhistoriekonferensen

Information på engelska:

□ 4 th International Conference on Deaf History Hosted by Gallaudet University, Washington, DC. Researching, Preserving & Teaching Deaf People's History. 27-30 June, 2000. For information contact: Audrey Wineglass, Gallaudet University, College for Continuing Education, Deaf History International, 800 Florida Avenue, NE. Washington, DC 20002-3695 USA. E-mail; conference.cce @gallaudet.edu

Styrelse 1997-99 för Sveriges Dövhistoriska Sällskap:

Per Eriksson, ordf och kassör
Anneli Örlegård, sekreterare
Ulla-Bell Thorin, ledamot
Robin Holmstedt (avliden), ledamot
Tomas Hedberg, ledamot
Postmottagare: c/o Eriksson
Räntmästargatan 85, 702 25 Örebro

Fax nr 019-12 53 02
E-post daufr@hotmail.com
Medlemskap för enskilda 100:- och organisationer 250:-/år. Tidningen utsändes gratis till alla medlemmar.
Pg 85 41 21 - 1.